

Nr 202

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om undanförsel och förstöring, m. m.; given Stockholms slott den 10 november 1961.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om undanförsel och förstöring; och
- 2) lag om upphävande av lagen den 14 oktober 1939 (nr 726) angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att bestämmelserna i 1944 års civilförsvarslag rörande undanförsel och förstöring — vilka enligt övergångsstadgande till 1960 års civilförsvarslag gäller intill dess särskild lagstiftning i ämnet kommer till stånd — skall ersättas med en lag om undanförsel och förstöring.

Lagförslaget bygger väsentligen på gällande lagstiftning. Föreslagna ändringar syftar till att anpassa lagreglerna efter nu rådande förutsättningar, främst betingade av den vapentekniska utvecklingen och planerna på omfattande utrymningar. Liksom hittills föreslås den grundläggande författningen få karaktär av ramlagstiftning av beredskapsnatur, avsedd att kompletteras med tillämpningsföreskrifter och med anvisningar, vilka lätt kan ändras efter utvecklingens krav. I enlighet härmed innehåller den föreslagna lagen i huvudsak de allmänna riktlinjerna för undanförsel och förstöring med angivande av åtgärdernas ändamål, förberedande och utförande samt ersättningsprinciper.

Den nya lagen föreslås skola träda i kraft den 1 januari 1962.

Vidare föreslås i propositionen, att lagen angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser upphäves.

Förslag

till

Lag om undanförsel och förstöring

Härigenom förordnas som följer.

Undanförsel

1 §.

För att förhindra, att varuförråd, maskiner, boskap, fordon, fartyg, arkivalier, böcker, konstverk och kulturhistoriska föremål ävensom annan egendom av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna genom krigshandlingar förstöras eller annorledes gå förlorade eller för att nå en från beredskapssynpunkt ändamålsenligare geografisk fördelning av egendom av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer vid krig eller krigsfara, vari riket finner sig, besluta, att sådan egendom skall föras från den plats där den finnes till annan förvaringsplats (*undanförsel*). Dylikt beslut må ock avse förflyttning av viss industriell eller annan verksamhet av betydelse som ovan sagts.

Påkallas eljest av utomordentliga förhållanden undanförsel för ändamål som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke besluta därom.

Egendom må ej utan tillstånd eller på andra villkor än dem som angivas i tillståndet flyttas från den plats dit egendomen undanförs. Vad nu sagts skall icke utgöra hinder för distribution av egendomen i försörjningssyfte eller förflyttning som eljest är förenlig med undanförselns ändamål.

2 §.

För det ändamål och i den ordning som i 1 § sägs kan föreskrivas, att egendom som avses i nämnda lagrum ej må föras till visst område av riket eller ock må föras till visst område allenast efter tillstånd och på villkor, som angivas i tillståndet.

3 §.

Har beslut om undanförsel meddelats, åligger det ägare eller innehavare av egendom, som omfattas av beslutet, att, där ej annat angivits, ombesörja undanförseln och därvid ställa sig till efterrättelse de bestämmelser rörande denna, som må hava meddelats. Möter hinder att ombesörja undanförseln, skall anmälan härom ofördröjligen göras till länsstyrelsen i det län där egendomen finnes eller, om annan myndighet påfordrat undanförseln, till denna myndighet.

Ägaren eller innehavaren är skyldig att medverka vid förberedande åtgärder för undanförseln ävensom att, då myndighet ombesörjer undanförseln, lämna nödigt biträde vid dess genomförande.

4 §.

För transport av egendom, som dess ägare eller innehavare verkställt till fullgörande av beslut om undanförsel, så ock för medverkan vid förberedande åtgärder eller biträde vid undanförselns genomförande utgår ersättning av

statsmedel i den mån särskilda omständigheter ej annat föranleda. Har kostnad eljest åsamkats ägaren eller innehavaren till följd av undanförelse och står kostnaden i uppenbart missförhållande till den nytta åtgärden kan hava medfört för honom, är han för sådan kostnad berättigad till skälig ersättning av statsmedel.

Har egendom undanförd genom myndighets försorg, är ägaren eller innehavaren pliktig att återgälda myndigheten kostnaden härför i den mån han enligt vad i första stycket sägs skolat svara för kostnaden, därest han själv verkställt transporten. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kostnad, som myndighet haft för vård av undanförd egendom.

Anspråk på ersättning enligt första stycket prövas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

Förstöring

5 §.

Föreligger trängande fara för att egendom av beskaffenhet, att fiendens innehav därav skulle väsentligen underlätta hans krigsansträngningar, skall falla i fiendens hand och möter hinder mot undanförelse av egendomen, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer föreskriva, att egendomen skall förstöras eller eljest försättas ur brukbart skick (*förstöring*).

6 §.

Vad i 3 § är stadgat om undanförelse skall i tillämpliga delar gälla beträffande förstöring.

För medverkan vid förberedande åtgärd för förstöring skall ersättning av statsmedel utgå efter vad i 4 § sägs.

Särskilda bestämmelser

7 §.

Har beslut om undanförelse eller förstöring meddelats, äger myndighet, som Konungen bestämmer, taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, transportmedel och materiel ävensom vad eljest må finnas erforderligt för fullgörande av uppgift enligt denna lag, och skall därvid vad i allmänna förfogandelagen stadgat äga tillämpning.

8 §.

Med dagsböter eller fängelse eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårade, med straffarbete i högst två år straffes

1. den som med vetskap om att beslut om undanförelse meddelats underlåter att verkställa undanförelse eller verkställer undanförelse i strid mot där- om givna bestämmelser eller bryter mot 1 § tredje stycket eller underlåter att iakttaga i 3 § föreskriven anmälningsskyldighet; samt

2. den som med vetskap om att föreskrift meddelats jämlikt 2 § bryter mot förbud, som genom föreskriften meddelats, eller underlåter att iakttaga villkor, som jämlikt nämnda lagrum uppställts.

Har någon övertygats om gärning, som enligt denna paragraf är belagd med straff, må rätten, i den mån det finnes skäligt, förklara egendom, som undanhållits genom gärningen, förverkad till kronan eller, om egendomen ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att till kronan utgiva ersättning för egendomens värde.

9 §.

Mot beslut, som enligt 1, 2, 3 eller 5 § eller 6 § första stycket meddelats av annan än Konungen, må talan icke föras.

10 §.

Om förhållanden, som avses i denna lag, äger Konungen meddela särskilda föreskrifter, såvitt angår anläggningar eller byggnader, som äro avsedda för krigsmaktens behov, kommunikationsverk eller andra verk samt företag eller inrättningar av större omfattning eller särskild beskaffenhet.

11 §.

Konungen äger föreskriva särskilda åtgärder, ägnade att underlätta genomförandet av undanförsel och förstöring, ävensom i övrigt meddela de närmare bestämmelser som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1962.

Genom denna lag upphöra bestämmelserna i 40—43 och 66—68 §§ civilförsvarslagen den 15 juli 1944 jämte till dessa paragrafer anslutande bestämmelser i 9 kap. samma lag att gälla.

Förslag

till

Lag

om upphävande av lagen den 14 oktober 1939 (nr 726) angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser

Härigenom förordnas, att lagen den 14 oktober 1939 angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 27 oktober 1961.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, fråga om *ny lagstiftning rörande undanförsel och förstöring, m. m.* samt anför därvid följande.

I. Inledning

I samband med omorganisationen av civilförsvaret beslöts att ansvaret för planläggning och verkställighet av undanförsel och förstöring av egendom skulle överföras från civilförsvaret till det ekonomiska försvaret. Som en följd härav innehåller civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74) och civilförsvarskungörelsen den 27 maj 1960 (nr 377), vilka båda författningar trädde i kraft den 1 juli 1960, till skillnad från motsvarande äldre författningar icke några stadganden om undanförsel och förstöring. I övergångsbestämmelserna till de nya författningarna har emellertid meddelats föreskrifter av innebörd, bland annat, *att* hittillsvarande regler om undanförsel och förstöring skall gälla intill dess särskild lagstiftning i ämnet kommit till stånd, *att* gällande organisationsplaner skall lända till efterrättelse intill dess nya planer upprättats *samt att* vissa uppgifter, som på ifrågavarande område tidigare fullgjorts av civilförsvarsstyrelsen, överflyttas på riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap.

På grundval av en inom riksnämnden verkställd utredning rörande nuvarande målsättning och förutsättningar för undanförsel och förstöring har nämnden — efter samråd med överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen, statens jordbruksnämnd och medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd — utarbetat och med skrivelse den 20 mars 1961 överlämnat förslag till lag om undanförsel och förstöring samt förslag till kungörelse om undanförsel och förstöring.

Över riksnämndens skrivelse med därvid fogade författningsförslag har, efter remiss, *yttranden* avgivits av hovrätten för Västra Sverige, kommerskollegium, järnvägsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, statens biltrafiknämnd, riksarkivet, krigsarkivet, kungl. biblioteket, riksantikvarieämbetet och statens

historiska museum, nationalmuseum, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Kopparbergs och Norrbottens län, samtliga civilbefälhavare, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges redareförening samt Kooperativa förbundet.

Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län, länsstyrelsen i Malmöhus län och civilbefälhavaren i första civilområdet samt länsstyrelsen i Kopparbergs län och civilbefälhavaren i femte civilområdet har avgivit gemensamma yttranden.

Kommerskollegium har vid sitt utlåtande fogat yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Gävle. Civilbefälhavaren i andra civilområdet — som i ärendet samrätt med länsstyrelsen i Jämtlands län — har bifogat utlåtanden från länsstyrelserna i Gävleborgs län och Väster-norrlands län. Riksarkivet har bilagt yttrande från landsarkivarien i Uppsala.

Civilbefälhavaren i tredje civilområdet har upplyst, att länsstyrelserna i Hallands och Älvsborgs län av honom beretts tillfälle att yttra sig i ärendet men ej funnit anledning därtill.

Efter överarbetning av riksnämndens lagförslag föreligger nu ett inom handelsdepartementet upprättat förslag till *lag om undanförsel och förstöring*. Frågan om tillämpningskungörelse till lagen kommer sedermera att behandlas i vederbörlig ordning. Med hänsyn till föreliggande samband mellan lag och kungörelse och då vissa väsentliga synpunkter berör båda författningsförslagen synes det emellertid lämpligt att i den följande framställningen ta upp också en del spörsmål, som närmast är av intresse på tillämpningsplanet. Mot denna bakgrund torde vid protokollet även få fogas riksnämndens lagförslag och förslag till kungörelse (*Bilaga B*).

I detta sammanhang vill jag vidare upptaga en av riksnämnden gjord framställning om *upphävande av lagen angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser*. Förslag härom har riksnämnden — efter samråd med chefen för försvarsstaben, arméintendentur-, armétyg-, marin-, flyg- och fortifikationsförvaltningarna, försvarets sjukvårdsstyrelse, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd samt statens jordbruksnämnd — framlagt i en den 18 oktober 1956 dagtecknad skrivelse.

II. Förslag till lag om undanförsel och förstöring

Gällande bestämmelser

De grundläggande stadganden angående undanförsel och förstöring, vilka under en övergångstid fortfarande gäller, återfinnes i 5 kap. 40—43 §§, 7 kap. 66—68 §§ och 9 kap. *civilförsvarslagen den 15 juli 1944* samt i 7, 10 och 11 kap. *civilförsvarskungörelsen den 14 september 1944*. Vad i 66 och 68 §§ *civilförsvarslagen* sägs om *civilförsvarsmyndighet* gäller dock numera

riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och länsstyrelse samt — efter riksnämndens bestämmande i fråga om medverkan vid förberedande åtgärder för undanförsel eller förstöring — armétygförvaltningen, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd och statens jordbruksnämnd; vad i civilförsvarskungörelsen stadgas om civilförsvarsstyrelsen och om civilförsvarschef gäller riksnämnden respektive länsstyrelsen.

Undanförsel avser enligt 40 § 1944 års civilförsvarslag att förhindra, att varuförråd, maskiner, boskap, fordon, fartyg och annan egendom av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna genom fiendens åtgöranden förstöres eller annorledes går förlorade. För sådant ändamål äger Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, föreskriva, antingen att egendomen skall bortföras till civilförsvarsområde med mindre utsatt läge (*bortförande*) eller att egendomen skall inom civilförsvarsområde flyttas till annan förvaringsplats eller fördelas å flera sådana (*utspridning*). Bortförande och utspridning benämnes gemensamt undanförsel. Beslut om undanförsel må också avse vad som tillverkas eller eljest framvinnes efter beslutets meddelande. Till undanförsel hänföres i lagen även förflyttning från ort till annan av viss industriell eller annan verksamhet av betydelse som ovan sagts.

Bortförd egendom må ej flyttas från det civilförsvarsområde, dit egendomen enligt beslutet om bortförande förts, utan tillstånd av Kungl. Maj:t eller av den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer eller på andra villkor än dem som anges i tillståndet (41 §).

För ändamål som i 40 § sägs äger Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, föreskriva, att egendom av beskaffenhet som avses i nämnda lagrum ej må föras till visst område av riket eller ock må föras till visst område endast efter tillstånd och på villkor som anges i tillståndet (42 §).

Har beslut meddelats om undanförsel av viss egendom, åligger det ägare eller innehavare av egendomen att, om det i beslutet angivits eller av (civilförsvars)myndighet påfordras, själv ombesörja undanförseln och därvid ställa sig till efterrättelse de bestämmelser, som må ha meddelats. Möter hinder att ombesörja undanförseln, skall anmälan härom ofördröjligen göras. Ägaren eller innehavaren är skyldig att, om myndighet ombesörjer undanförseln, lämna nödigt biträde. På anfordran av (civilförsvars)myndighet är ägaren eller innehavaren skyldig att medverka vid förberedande åtgärder för undanförseln (66 §).

För transport av egendom, som dess ägare eller innehavare verkställt till fullgörande av beslut om undanförsel, samt för biträde som lämnats myndighet med undanförsel eller med förberedande åtgärder härför, utgår ersättning av statsmedel, i den mån ej omständigheterna annat föranleder. Har kostnad eljest åsamkats ägaren eller innehavaren till följd av undanförsel och står kostnaden i uppenbart missförhållande till den nytta åtgärden kan medföra för honom, är han även för sådan kostnad berättigad till ersätt-

ning av statsmedel efter vad som finnes skäligt. Har egendom undanförs genom myndighets försorg och föreligger sådana omständigheter att, därest ägaren verkställt transporten, han själv skolat svara för kostnaden, är han pliktig att återgälda myndigheten kostnaden. Detta skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kostnad, som myndighet haft för vård av undanförd egendom. Till säkerhet för här avsedd fordran äger myndigheten att av egendomen kvarhålla så mycket som svarar mot fordringen. Anspråk på ersättning prövas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov (67 §).

I 9 kap. civilförsvarslagen återfinnes bestämmelser om straff, vite, besvär m. m. Kungl. Maj:t äger meddela vissa särskilda föreskrifter ävensom närmare bestämmelser med avseende å tillämpningen av lagen (96—97 §§).

Jämlikt de i 1944 års civilförsvarskungörelse givna tillämpningsföreskrifterna får under högsta civilförsvarsberedskap beslut om undanförsel m. m. enligt 40—42 §§ civilförsvarslagen meddelas av (civilförsvarsstyrelsen). Kan på grund av förbindelseavbrott eller av annan anledning beslut icke avvakts, äger länsstyrelse besluta i saken. Även eljest må länsstyrelse vid högsta civilförsvarsberedskap besluta om verkställande av planlagt bortförande inom länet. (Civilförsvarschef) kan under högsta beredskap meddela beslut om verkställande av utspridning, som förutsättes i uppgjord specialplan (61 §).

Beslut om undanförsel kan avse all egendom av viss beskaffenhet inom det område beslutet gäller eller viss myckenhet därav eller viss angiven egendom. I beslutet må föreskrivas, att egendomen skall föras till viss ort eller visst område samt att undanförseln skall inom viss i beslutet angiven tid verkställas genom ägarens eller innehavarens försorg (62 §).

Kap. 7, 10 och 11 civilförsvarskungörelsen innehåller i övrigt föreskrifter om transport, uppläggning och vård av egendom, registrering, ersättningsfrågor m. m. Det ankommer på (civilförsvarsstyrelsen) att fastställa och tillhandahålla formulär till förelägganden och bevis samt andra handlingar ävensom att i erforderlig mån utfärda anvisningar beträffande kungörelsens tillämpning.

Föreskrifter av sist avsett slag har av civilförsvarsstyrelsen lämnats i »Anvisningar för undanförsel av egendom» (AU) samt i cirkulär och skrivelser till länsstyrelserna. Anvisningarna har, utom annat, gällt varuslag, kvantiteter, inventering av förråd, upprättande av specialplaner, förvaringslokaler, undanförselområden, arbetskraft, transportmedel och emballage.

Förstoring regleras i 43 § 1944 års civilförsvarslag. Föreligger trängande fara för att egendom av beskaffenhet, att fiendens innehav därav skulle väsentligen underlätta hans krigsansträngningar, skall falla i fiendens hand och tillåter ej tiden att egendom undanföres eller möter hinder häremot till följd av egendomens beskaffenhet eller på grund av brist på transportmedel eller andra därmed jämförliga förhållanden, äger Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer föreskriva, att egendomen skall förstöras eller eljest försättas ur brukbart skick.

Förut omnämnda bestämmelser i 66 § civilförsvarslagen rörande undanförsel skall i tillämpliga delar gälla även beträffande förstöring, dock att vad som där sägs om (civilförsvarsmyndighet) skall ha avseende jämväl å militär myndighet. För biträde med vidtagande av förberedande åtgärd för egenoms förstöring skall ersättning av statsmedel utgå efter vad i 67 § lagen sägs i fråga om undanförsel (68 §).

I början av 1940-talet vidtogs en del planläggningsåtgärder för förstöring enligt anvisningar av överbefälhavaren och försörjningskommissionerna (jfr civilförsvarsutredningens betänkande SOU 1958: 13, s. 198 f.). Provisoriska anvisningar angående order om verkställande av förstöring har sedermera utfärdats av civilförsvarsstyrelsen.

I ämbetskrivelse till civilförsvarsstyrelsen den 23 maj 1947 har Kungl. Maj:t meddelat vissa bestämmelser rörande rätt för militär myndighet att under högsta civilförsvarsberedskap för särskilda fall meddela civilförsvarsmyndighet föreskrift om fullgörande av civilförsvaret åvilande uppgifter. I fråga om bortförande och förstöring har därvid föreskrivits, att överbefälhavaren och vissa andra militära chefer må, sedan beslut om bortförande eller förstöring vederbörligen fattats, meddela föreskrifter om verkställigheten, då så finnes särskilt påkallat ur militär synpunkt.

För undanförsel och förstöring gäller i vissa avseenden särskilda bestämmelser. Från civilförsvarskungörelsens föreskrifter kan enligt överbefälhavarens bestämmande undantagas försvarsväsendet tillhöriga eller för dess räkning avsatta förråd. Planläggning och verkställighet av undanförsel av flytande bränslen och smörjmedel handhaves — efter anvisningar av riksnämnden — av drivmedelscentralen, som är ett samarbetsorgan för riksnämnden och vissa oljebolag och som bildats för att vid krig eller krigsfara svara för distributionen m. m. av nämnda varor. Vissa särbestämmelser gäller vidare för undanförsel och förstöring vid järnvägarna, statens vattenfallsverk och vissa icke statliga kraftföretag, televerket, luftfartsverket och krigsmakten (SFS 1948: 561—563 samt 1949: 29 och 103) ävensom för skyddande av arkivalier och samlingar m. m. vid krig eller krigsfara (Kungl. Maj:ts cirkulär, SFS 1939: 948).

Verkställighet av undanförselåtgärder kan, såsom förut framhållits, anbefallas endast vid krig eller krigsfara. Dessförinnan kan vissa frivilliga åtgärder vidtagas i syfte att på ett ur beredskapssynpunkt lämpligt sätt sprida förråd m. m., s. k. skyddsplacering. I *kungörelsen den 31 augusti 1949 om skyddsplacering av varuförråd m. m.* definieras skyddsplaceringen som frivilligt uppläggande av varor å sådan ort eller plats, som erbjuder önskvärd trygghet mot att varorna i händelse av krig genom fiendens åtgöranden förstöres eller eljest går förlorade. Frågor rörande samordning av åtgärder för skyddsplacering skall centralt handhavas av riksnämnden, som vid fullgörandet av ifrågakvarande uppgifter, i den mån så erfordras och kan ske, skall samråda med chefen för försvarsstaben, civilförsvarsstyrelsen, sjukvårdsberedskapsnämnden och statens jordbruksnämnd. Det åligger riksnämnden, sjukvårdsberedskapsnämnden och jordbruksnämnden att beträffande varor,

som faller inom respektive myndigheters verksamhetsområden, verka för skyddsplacering av sådana varuförråd, som med hänsyn till sin storlek och varans art är av särskild betydelse för försvaret eller folkförsörjningen under krig. Samråd skall därvid äga rum med vederbörande statliga eller kommunala organ, näringsorganisationer samt industri-, import- och andra företag. I mån av behov skall anvisningar för skyddsplacering utarbetas. Befinnes det, att skyddsplacering av visst varuförråd icke låter sig genomföra på frivillighetens väg och anses det önskvärt att planlägga undanförsel eller förstöring av varuförrådet, skall myndigheten göra anmälan därom till civilförsvarsstyrelsen.

Enligt lagen den 26 juni 1948 om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap åligger det ägare eller innehavare av industriell anläggning samt annan näringsidkare att på särskild anfordran av riksnämnden eller annan myndighet, som Kungl. Maj:t förordnar, beträffande anläggningen eller rörelsen lämna de uppgifter om personal, lokalförhållanden, maskinpark och annan utrustning, produktion och produktionsförmåga, förbrukning av elektrisk kraft, bränslen, råvaror eller andra förnödenheter, lagerhållning, inköp, leveranser och dylikt, vilka myndigheten finner erforderliga för planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap, ävensom att i övrigt biträda vid denna planläggning. Rätt att infordra uppgift eller påkalla biträde jämlikt lagen tillkommer enligt kungörelse den 26 juni 1948 (nr 391) — förutom riksnämnden — armétygförvaltningen, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets sjukvårdsstyrelse, fortifikationsförvaltningen, arbetsmarknadsstyrelsen, sjukvårdsberedskapsnämnden, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, luftfartsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, länsstyrelser och civilbefälhavare.

Med stöd av kungörelse den 30 december 1952 (nr 825) kan vederbörande myndigheter under fredstid planlägga utnyttjande eller ianspråktagande vid krig eller krigsfara av fastigheter och erforderliga förnödenheter.

Riksnämndens förslag

Riksnämnden erinrar om att 1953 års civilförsvarsutredning i sitt huvudbetänkande »Civilförsvarets organisation» (SOU 1958: 13, s. 183—200) behandlade frågan om undanförsel och förstöring — därvid synpunkterna på planläggning och genomförande väsentligen gällde det praktiska tillvägagångssättet — samt att bestämmelser i ämnet upptogs i utredningens betänkande den 30 september 1958 med förslag till civilförsvarslag m. m. (stencilerat). Den grundläggande författningen avseende undanförsel och förstöring bör enligt nämnden — liksom hittills varit fallet och även var innebörden av civilförsvarsutredningens förslag, som nästan helt överensstämde med stadgandena i 1944 års civilförsvarslag — lämpligen utformas som en ramlagstiftning av beredskapsnatur. Lagreglerna bör ha sådan omfattning och elasticitet, att med stöd av desamma alla erforderliga åtgärder kan vid-

tagas. I enlighet härmed bör, fortsätter riksnämnden, lagen i huvudsak innehålla de allmänna riktlinjerna för undanförsel och förstöring med angivande av åtgärdernas ändamål, förberedande och utförande, beslutanderätt samt ersättningsprinciper. Vad i övrigt författningsmässigt krävs för fullgörandet av skilda undanförsel- och förstöringsuppgifter torde få bestämmas i administrativt utfärdade tillämpningsföreskrifter och av vederbörande myndigheter meddelade anvisningar.

Vid utarbetandet av författningsförslagen har riksnämnden strävat efter att i möjligaste mån anknyta till gällande regler. Vissa omständigheter, såsom den vapentekniska utvecklingen och de därav betingade planerna på omfattande utrymningar, har emellertid medfört, att delvis andra aspekter än tidigare nu måste läggas på undanförselfrågorna.

Beträffande undanförselns syfte framhåller riksnämnden att även hädanefter undanförsel synes böra komma i fråga blott vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig. Enligt gällande lagstiftning kan undanförsel beslutas endast i syfte att bereda egendom bättre skydd mot krigshandlingar. Skyddsändamålet torde alltså få anses vara det primära, ehuru möjligheterna att genom undanförsel minska skaderiskerna blivit mindre allteftersom nya och verksammare förstörelsemedel utvecklats. De omfattande befolkningsomflyttningar som planeras torde å andra sidan komma att medföra att försörjningssynpunkter i högre grad än tidigare bör få betydelse såväl för undanförselns omfattning som för dess former och genomförande. Den redan under normala förhållanden påtagliga ojämnheten i fråga om försörjningsbetingelserna för olika delar av landet kommer nämligen att ytterligare skäras genom befolkningsomflyttningarna. Det synes därför nödvändigt att möjlighet skapas att genomföra undanförsel i syfte att få tillstånd en med hänsyn till folkförsörjningen ändamålsenligare geografisk fördelning av viktigare förnödenheter även om därigenom någon reell förbättring av skyddet icke nås.

I sammanhanget framhålls att hittillsvarande uppdelning av undanförselbegreppet i »utspridning» av egendom, som sker inom ett begränsat område, och »bortförande», som avser längre förflyttningar, numera ter sig mindre rationell. I nämndens förslag har därför termerna »utspridning» och »bortförande» slopats och undanförsel använts såsom sammanfattande benämning på de åtgärder, vilka kan komma i fråga. Detta anses dock icke böra hindra att man, där så finnes erforderligt, i detaljanvisningar reglerar skilda slag av undanförselåtgärder.

Vad angår tidpunkten för undanförsel uppger riksnämnden att enligt gjorda uppskattningar den undanförsel, som kan komma att aktualiseras vid krig eller krigsfara, kvantitativt sannolikt blir mycket omfattande. Som regel torde det dessutom bli fråga om att föra varorna icke oväsentliga sträckor. Det är vanskligt att närmare söka ange den tid som kan åtgå för att genomföra en undanförsel exempelvis av en omfattning, som skulle kunna anses tillfredsställande i ett läge där sluttig utrymning genomförts. Gjorda beräkningar tyder emellertid på att det under gynnsamma omständigheter

skulle åtgå åtminstone flera veckor. Man torde få räkna med, fortsätter riksnämnden, att möjligheterna att under krig vidta undanförselåtgärder blir ganska begränsade, särskilt i ett initialskede på grund av den konkurrens om transportmedlen, som då torde uppstå. Undanförsel bör därför i görligaste mån genomföras före mobilisering och utrymningar. Det synes således angeläget att beslut om undanförsel kan fattas i ett relativt tidigt skede. Begreppet »krigsfara» i 1 § lagförslaget får följaktligen icke ges en alltför snäv tolkning.

Med hänsyn till de stora ekonomiska och andra konsekvenser som undanförselåtgärder medför bör enligt riksnämnden *beslut om undanförsel* liksom hittills förbehållas Kungl. Maj:t med rätt även för nämnden att under högsta beredskap besluta därom.

Genomförandet av undanförsel åligger enligt gällande bestämmelser den enskilde varuägaren, när så påfordras. Denna regel har bibehållits i riksnämndens författningsförslag liksom även bestämmelserna om vad myndighet skall iaktta, då myndighet ombesörjer undanförsel. Tidigare avsågs härvid civilförsvarsmyndighet. I föreliggande förslag har icke angivits vilken myndighet som avses kunna verkställa undanförsel. Närmast åsyftas emellertid länsstyrelserna, vilka kommer att få det omedelbara ansvaret för undanförselns genomförande, men också annan myndighet kan ifrågakomma. Riksnämnden framhåller dock, att länsstyrelserna ej har egen personal för det praktiska genomförandet av undanförselåtgärder samt att det icke torde vara rationellt att skapa en särskild personalgrupp härför. I sammanhanget erinras om att föredragande departementschefen i civilförsvarspropositionen 1959: 14, s. 50, framhöll möjligheten av att civilförsvaret vid verkställighet av undanförsel- och förstöringsuppgifter medverkar genom att ställa handräckningsmanskaper och transportmedel till förfogande i den mån så kan ske utan att de egna uppgifterna eftersättes. Tänkbart är också, menar riksnämnden, att militära förband kan ställas till förfogande för att verkställa undanförselåtgärder, ehuru möjligheterna härvidlag torde få bedömas såsom tämligen små. Sammanfattningsvis konstateras att undanförsel genom myndighets försorg torde kunna ske endast i mycket begränsad omfattning. Man måste i stället i hög grad lita till att de enskilda varuägarna själva genomför undanförselåtgärderna. I den mån de saknar resurser för detta, torde länsstyrelserna i första hand böra hjälpa dem att anskaffa de erforderliga resurserna. Länsstyrelserna kan därvid i vissa orter behöva upprätta lokala ledningsorgan. Vägtrafikombudsorganisationen kan komma att spela en betydande roll, då det gäller anskaffning av landsvägstransportmedel.

För att snabbt kunna ställa resurser till varuägarnas disposition i ett undanförselskede torde det enligt riksnämnden bli nödvändigt för länsstyrelserna att med förfoganderätt kunna ta i anspråk transportmedel, lokaler, emballage och annan för undanförselåtgärder erforderlig egendom, som eljest icke kan erhållas med tillräcklig skyndsamhet. I ett läge, där beredskapslagarna satts i tillämpning, kan ianspråktagande ske med stöd av allmänna förfogandelagen; detta gäller dock icke beträffande lokaler eller egendom som

erfordras för undanförsel av arkivalier, böcker, konstverk och kulturhistoriska föremål. För att fylla denna lucka samt för att möjliggöra undanförsel i ett relativt tidigt skede, då ännu inga beredskapslagar satts i tillämpning, har riksnämnden föreslagit en särskild lagregel om rätt att ta i anspråk byggnader, transportmedel m. m. På motsvarande grund skulle det också kunna ifrågasättas att i lagen införa en särskild föreskrift om att ta i anspråk arbetskraft. Så extraordinära åtgärder har riksnämnden emellertid ej ansett böra ifrågakomma förrän beredskapslagarna överlag trätt i tillämpning och i sådant läge kan erforderlig arbetskraft tas i anspråk med stöd av tjänstepliktslagen.

Ett snabbt utförande av undanförsel- och förstöringsåtgärder kräver, anför riksnämnden, en omfattande planläggning. Vissa mera konkreta förberedelseåtgärder synes också önskvärda. Således bör försörjningsmyndigheterna redan i fredstid verka för att större och viktigare varuförråd, där förutsättningar härför kan finnas, placeras på sådana ställen att undanförsel därav ej erfordras i ett skärpt läge. I vissa fall kan detta ske redan i samband med valet av permanenta lagringsplatser, exempelvis i fråga om spannmål och flytande bränslen. I andra fall kan varuägarna intresseras för att göra omflyttningar i ett tidigare skede av ett skärpt läge, då krigsfara ännu ej kan anses föreligga. För att sådana frivilliga omflyttningar skall komma till stånd erfordras emellertid åtminstone, att varuägarna, därest undanförsel sedermera skulle beslutas, beträffande ersättning för transportkostnader m. m. ej kommer i ofördelaktigare ställning än varuägare, som verkställer omflyttningar först då undanförsel anbefallts. I syfte att undvika sådana olägenheter har riksnämnden i förslaget till kungörelse (10 §) intagit en särskild bestämmelse om ersättning i dylika fall.

Det synes riksnämndens naturligt att huvudansvaret för planläggningen av undanförsel och förstöring lägges på nämnden. Men det är också naturligt att de myndigheter, som fullgör beredskapsuppgifter på vissa särskilda försörjningsområden — jordbruksnämnden beträffande livsmedel och fodermedel, sjukvårdsberedskapsnämnden beträffande sjukvårdsmateriel och läkemedel samt armétygförvaltningen, som vid krig eller krigsfara skall organisera motorreparationstjänsten vad gäller reservdelar och tillbehör till motorfordon m. m. — medverkar vid planläggningen på sina respektive områden.

I riksnämndens skrivelse anföres vidare, att de centrala myndigheterna i princip endast bör dra upp riktlinjerna för planläggningen medan det i allmänhet torde få ankomma på länsstyrelserna att utforma detaljplanerna, exempelvis i fråga om vilka förråd som skall undanföras, arbetskraft, transportmedel, emballage, lagerlokaler m. m. Ett intimt samarbete med näringslivets representanter torde härvid bli nödvändigt. I vissa län, som mera avsevärt kommer att beröras av undanförselplanläggningen, kan det visa sig ändamålsenligt att särskilda arbetsgrupper bildas. Vad gäller arkivalier, konstföremål o. d. kan länsstyrelserna behöva biträde av särskilda sakkunniga.

Riksnämnden framhåller, att det i vissa fall kan vara lämpligt att även de-

taljplanläggningen sker centralt, exempelvis beträffande förflyttning av hela företag, såsom större grossistföretag m. m. Vidare kan en sådan ordning visa sig ändamålsenlig i fråga om planläggning av undanförsel av arkivalier, konstverk o. d. Även i sådana fall måste dock förutsättas viss medverkan från länsstyrelsernas sida. Planläggningen av undanförsel av flytande bränslen anser riksnämnden alltjämt böra ske under medverkan av drivmedelscentralen. Fastställandet av de geografiska områden, från och till vilka undanförsel bör planläggas, synes böra ske av riksnämnden i samråd med överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen under hänsynstagande till krigsmaktens planerade verksamhet i krig och planerade utrymningar.

Sedan ansvaret för undanförseln överförts till det ekonomiska försvaret, finner riksnämnden kungörelsen om skyddsplacering av varuförråd icke längre motiverad. Det kan nämligen icke vara rationellt att vid sidan om varandra ha en planering för skyddsplacering och en för undanförsel. Kungörelsen synes för övrigt numera sakna praktisk betydelse. Därest framdeles överenskommelser kan träffas med varuägare om frivillig omflyttning av varor i skyddssyfte, bör detta, menar riksnämnden, ske i anslutning till undanförselplanläggningen och i form av sådan »frivillig undanförsel» i ett tidigt skede som i det föregående omnämnts. En föreskrift om skyldighet för försörjningsmyndigheterna att verka för frivilliga omflyttningar av egendom har intagits i nämndens förslag till kungörelse (9 §).

Vad slutligen angår de föreslagna bestämmelserna om förstöring påpekar riksnämnden att de icke innebär några väsentligare förändringar i förhållande till vad som för närvarande gäller.

Remissyttrandena

Remissinstanserna tillstyrker i allt väsentligt de framlagda förslagen eller lämnar desamma utan erinran. Behovet av ny lagstiftning rörande undanförsel och förstöring understrykes i flera yttranden. Av allmänna uttalanden må följande här återges.

Länsstyrelsen i Malmöhus län och *civilbefälhavaren i första civilområdet* anser författningarna i det stora hela vara lämpliga och väl avvägda. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *civilbefälhavaren i femte civilområdet* hälsar med tillfredsställelse förslaget till nya författningsbestämmelser och framhåller, att avsaknaden av tidsenliga bestämmelser uppenbart inverkat hämmande på planlägningsarbetet. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* finner förslagen i huvudsak lämpliga och uttömmande och menar att den nödvändiga handlingsfriheten för myndigheter i regional och lokal instans är väl tillgodosedd. Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* har de vidgade motiv för undanförsel, som numera finnes till följd av den vapentekniska utvecklingen och den därav betingade omfattande utrymningsplanläggningen, väl beaktats. De framlagda förslagen tillgodoser således i allt väsentligt behovet av moderna författningsregler på området. *Civilbefälhavaren i tredje civilområdet* uttalar, att begreppet undanförsel fått en vidare betydelse än tidigare och skall kunna omfatta alla förnödenheter, som icke endast med hän-

syn till skyddet utan fastmera med hänsyn till användbarheten erfordras för totalförsvaret. Detta, i förening med föreslagna föreskrifter för central och regional instans om samordning av planläggningen för undanförel och förstöring, torde medföra väsentliga fördelar ur beredskapssynpunkt. Enligt *civilbefälhavaren i fjärde civilområdet* har behovet av nya bestämmelser på området varit påfallande och det är därför tillfredsställande att förslag till grundläggande sådana nu föreligger. Därest den grundläggande författningen, såsom föreslås, får karaktär av ramlagstiftning av beredskapsnatur och kompletteras med detaljföreskrifter, som i sin egenskap av anvisningar lätt kan ändras i takt med utvecklingen inom totalförsvaret, bör författningskomplexet kunna bli ett användbart instrument för planläggning och verkställighet allt efter de skilda krav på smidig anpassning omständigheterna kan komma att i olika lägen framtvunga. *Sveriges grossistförbund* och *Stockholms handelskammare* anser, att författningsförslagen på ett ändamålsenligt sätt anpassats efter utvecklingens krav och även i övrigt erhållit en i huvudsak tillfredsställande utformning, och *Kooperativa förbundet* noterar med tillfredsställelse att förslagen synes innebära en realistisk anpassning till tidens krav.

Vad gäller undanförelsens syfte biträder *länsstyrelsen i Östergötlands län*, *länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *civilbefälhavaren i femte civilområdet*, *handelskammaren i Göteborg* samt *handelskammaren i Gävle* uttryckligen uppfattningen att ej endast skyddsändamålet utan även och kanske främst folkförsörjningssynpunkterna skall beaktas. Det anses således vara av största betydelse att en ändamålsenlig geografisk fördelning av viktigare förnödenheter med hänsyn till större befolkningsomflyttningar göres även om därigenom någon reell förbättring av skyddet icke ernås. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser benämningen »undanförel» vara lämplig för samtliga ifrågakommande åtgärder och *statens biltrafiknämnd* håller före, att slopandet av åtskillnaden mellan »bortförande» och »utspridning» samt av undanförelsens anknytning till civilförvarsområden är ägnat att underlätta uppnåendet av lagens syfte.

Beträffande tidpunkten för undanförel understryker bl. a. *länsstyrelsen i Östergötlands län* och *civilbefälhavaren i andra civilområdet* önskvärdheten av att undanförel sker i ett så tidigt skede som möjligt; i vart fall måste de för folkförsörjningen betydelsefullaste varuförråden undanförel innan slutlig utrymning sker.

Handelskammaren i Göteborg anför:

Det synes uppenbart att, såsom riksnämnden framhållit, någon undanförel i större omfattning ej kan äga rum samtidigt med mobilisering och utrymning. De transporter, som kommer att erfordras för en undanförel av verklig betydelse, torde vara så omfattande, att enda möjligheten ligger i åtgärdens vidtagande före utrymning och mobilisering. För de enskilda företagen måste emellertid alltid en undanförel av nu angivet slag bli av ytterst kännbar och medföra avsevärda kostnader och svårigheter i fråga om rörelsens bedrivande. Beslutet om undanförel, som enligt förslaget liksom hittills skall ankomma på Kungl. Maj:t, måste därför vara grundat på mycket

noggranna överväganden. Begreppet »krigsfara» som enligt lagtexten, § 1, kan utgöra motivet för ett sådant beslut, är mycket mångtydigt och även om man, såsom det säges i riksnämndens kommentar, icke ger ordet »en alltför snäv tolkning», blir avgörandet svårt, icke minst därför att det måste träffas i god tid innan sådana åtgärder som mobilisering och utrymning kunna komma i fråga. Enligt förslaget förutsättes, att beslutet om undanförsel t. o. m. kan komma att fattas innan övrig beredskapslagstiftning, såsom t. ex. förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen, trätt i kraft. Man kan under sådana förhållanden icke undgå att känna en viss tvekan om den föreslagna lagstiftningens praktiska betydelse över huvud taget, men samtidigt står det klart, att spörsmålet icke kan lämnas helt öppet, och att vissa normer måste finnas så att det fredstida förberedelsearbetet åtminstone får några fasta riktpunkter.

Rätten att meddela beslut om undanförsel har, framhåller *Sveriges grossistförbund*, förbehållits Kungl. Maj:t, dock med det väsentliga undantaget att under högsta beredskap även riksnämnden skall få sådan rätt. I och för sig synes en sådan anordning praktisk med hänsyn till behovet av att vid krigshot i ett relativt tidigt skede kunna genomföra de med lagstiftningen avsedda åtgärderna. Förbundet ifrågasätter dock om icke riksnämndens befogenhet att meddela beslut om undanförsel då högsta beredskapsgrad anbefallts är av den betydelse, att bestämmelse härom bör inflyta i lagen.

Med hänsyn till den allmänna målsättningen för det ekonomiska försvaret anser *Sveriges köpmannaförbund* någon erinran ej kunna göras mot Kungl. Maj:ts befogenhet att vid krig eller krigsfara delegera beslutanderätten rörande undanförsel och förstöring till »den myndighet Konungen bestämmer». Förbundet förutsätter emellertid, att beslut om och genomförande av åtgärderna som regel föregås av handläggning inom regeringen.

Genomförandet av undanförsel bör enligt *länsstyrelsen i Östergötlands län*, såsom föreslagits, i regel ankomma på den enskilde varuägaren, och länsstyrelse bör vara den myndighet, som har ansvaret för genomförandet. Länsstyrelserna bör söka anskaffa transportmedel och arbetskraft och om så är möjligt bör civilförsvarsorganisationen medverka genom att ställa handräckningsmanskap och transportmedel till förfogande. — Att länsstyrelsen skall hjälpa de enskilda varuägarna att genomföra undanförselåtgärder genom att i första hand söka anskaffa erforderliga resurser är, uttalar *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, en viktig princip, som är både realistisk och svarar mot länsstyrelsens resurser i detta avseende.

Frågan om behovet av arbetskraft och transportmedel har tagits upp i några remissyttranden. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *civilbefälhavaren i femte civilområdet* anser att spörsmålet om anskaffande av arbetskraft bör ägnas särskild uppmärksamhet och framhåller att under vissa moment av undanförsel, särskilt vid lastning och lossning, efterfrågan på arbetskraft torde bli särskilt påfallande. De båda myndigheterna håller före, att föreskrift bör meddelas om rätt att ta i anspråk också arbetskraft. Även om detta, såsom riksnämnden anført, skulle innebära en extraordinär åtgärd,

synes en sådan föreskrift nämligen nödvändig för att säkerställa att undanförselåtgärder i ett tidigt skede överhuvudtaget skall kunna genomföras. I ett sådant läge bör man icke vara beroende av att behöva avvakta tillämpningen av beredskapslagarna överlag. — *Länsstyrelsen i Kronobergs län* understryker, att efter transportmedlen arbetskraften torde vara den viktigaste faktorn för att genomföra undanförsel och att utan tillräcklig arbetskraft för lastning och lossning s. k. frivillig undanförsel troligen icke kommer att ge önskvärt resultat.

Med tanke på de olika praktiska problem, som måste förutsättas uppkomma vid en undanförsel i sent skede, betonar flera remissorgan önskemålet om frivillig undanförsel. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *civilbefälhavaren i femte civilområdet* understryker sålunda nödvändigheten av att författningsbestämmelserna erhåller sådan formulering att frivillig undanförsel av förnödenheter till ur beredskapssynpunkt lämpliga områden redan i fred gynnas i största möjliga utsträckning för att minska påfrestningarna i ett senare skede, då militära och civila behov konkurrerar om transportmedlen. — *Civilbefälhavaren i fjärde civilområdet* finner det mycket viktigt att det påtagliga behovet av att förbereda placering av större och viktiga varuförråd så, att undanförsel därav ej erfordras i ett skärpt läge, klart skjutes i förgrunden och i möjligaste mån vinner beaktande hos de planläggande myndigheterna. — Enligt *Kooperativa förbundet* förestavas lokaliseringen av de enskilda företagens lagerlokaler huvudsakligen av ekonomiska skäl, bl. a. med beaktande av transportkostnaderna och beroendet av befolkningens lokalisering i fredstid, och rekommendationen om frivillig undanförsel redan i fredstid torde därför icke få någon större reell betydelse. För att förbereda en praktiskt fungerande försörjningsorganisation i ett beredskapsläge synes det förbundet nödvändigt, att frågan göres till föremål för en grundlig utredning, bl. a. med hänsyn till de lokaliseringsplaner som distributionsapparaten och näringslivet i övrigt nu arbetar med.

I detta sammanhang må även redovisas vid remissbehandlingen framkomna synpunkter på frågan om ersättning vid frivillig undanförsel. Erfarenheter från konferenser och försvarsövningar synes ge vid handen, framhåller *länsstyrelsen i Jönköpings län*, att undanförsel efter det allmänna förfogandelagen trätt i kraft (anbefalld undanförsel) ej torde få önskad omfattning främst till följd av brist på transportmedel. Så länge en varuägare eller varuinnehavare ej säkert kan räkna med viss ersättning för frivillig undanförsel torde emellertid dylik komma till stånd endast i mycket begränsad omfattning. Länsstyrelsen anser därför, att för egendom, som avsetts bli föremål för undanförsel och som *efter överenskommelse* mellan egendomens ägare eller innehavare och myndighet frivilligt bortförts, innan beslut här om meddelats, ägaren eller innehavaren lämpligen bör kunna tillerkännas ersättning även om formellt beslut om undanförsel sedermera icke meddelats. Liknande synpunkter anföres av *länsstyrelsen i Kronobergs län* — som anser de oklara bestämmelserna komma att verka återhållande både på myndigheternas initiativ att söka nå överenskommelser och på ägarnas vil-

lighet att träffa överenskommelser om frivillig undanförelse — samt av *Sveriges industriförbund*, *Stockholms handelskammare* och *Skånes handelskammare*. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* hävdar, att ägare eller innehavare i särskilda fall bör kunna få skälig ersättning även om undanförelsebeslut sedermera ej meddelas. *Sveriges grossistförbund* menar att möjligheter bör finnas att i överenskommelse, som träffas mellan egendomens ägare eller innehavare och riksnämnden, intaga vissa utfästelser om ersättning av statsmedel i de fall, där ersättning enligt kungörelseförslaget icke kan ifrågakomma. Från beredskapssynpunkt är uppenbarligen betydande fördelar förenade med frivilliga överenskommelser, som kan träffas på förhand och vid en kris effektueras i ett relativt tidigt skede. För att animera ägare eller innehavare av egendom till sådana uppgörelser synes det emellertid angeläget att ersättning kan komma i fråga även i fall där undanförelse verkställts men — genom att krisläget hävts — något beslut om undanförelse icke meddelats. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* framkastar tanken på att i undanförelseförfattningarna införa ett nytt begrepp »frivillig undanförelse» varom »Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer» äger förordna. Först efter sådant ställningstagande — som enligt länsstyrelsen torde kunna göras tidigare än ett beslut om verklig undanförelse — skulle ersättningsregler träda i kraft. I yttrandet av *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *civilbefälhavaren i första civilområdet* ifrågasattes om icke den i 10 § kungörelseförslaget intagna ersättningsbestämmelsen såsom varande av civillags natur har sin rätta plats i lagen.

När det gäller planläggningen av undanförelse och förstöring är det enligt *civilbefälhavaren i fjärde civilområdet* angeläget, att riksnämnden — med hänsyn till dess centrala ställning inom det ekonomiska försvarets gränser och dess framträdande uppgift att genom sina åtgärder trygga försörjningen — bär huvudansvaret under medverkan av myndigheter med beredskapsuppgifter inom andra försörjningsområden. *Kooperativa förbundet* finner det vara ändamålsenligt att frågor om undanförelse och förstöring behandlas inom den ekonomiska försvarsberedskapens ram samt att detaljplaneringen i huvudsak överföres på länsstyrelserna.

Erforderliga anvisningar för planläggning av undanförelseåtgärder m. m. anser *civilbefälhavaren i fjärde civilområdet* böra utfärdas av Kungl. Maj:t på riksnämndens förslag. Dessa anvisningar är nämligen av så väsentlig natur och reglerar verksamheten hos andra under Kungl. Maj:t lydande myndigheter, såsom t. ex. länsstyrelserna, att det enligt de principer som gäller för svensk statsförvaltning icke bör ankomma på ett centralt verk utan endast på Kungl. Maj:t att förläna dem giltighet.

Liksom riksnämnden finner *länsstyrelsen i Östergötlands län*, *civilbefälhavaren i andra civilområdet* och *Kooperativa förbundet* kungörelsen om skyddsplacering av varuförråd m. m. kunna upphävas.

I vissa remissvar behandlas i övrigt frågor, som närmast har intresse för planlägningsarbetet och de anvisningar vederbörande myndigheter torde få överväga. Några remissmyndigheter påpekar, att länsstyrelsernas personal-

resurser torde vara otillräckliga för allför vidgade arbetsuppgifter och menar att problemet bör beaktas av statens organisationsnämnd i samband med pågående undersökningar om civilförsvarsärendenas handläggning vid länsstyrelse. Tanken på att till länsstyrelserna knyta särskilda arbetsgrupper med representanter även för näringslivet liksom att för planläggning av undanförsel av arkivalier och konstföremål m. m. anlita speciella sakkunniga finner flera remissorgan välgrundad. I sistnämnda sammanhang förordas också från något håll att civilförvarsutredningens förslag om bildandet av ett kulturskyddsråd snarast förverkligas. Sättet för bestämmande av ersättning inom det ekonomiska försvarets område överhuvudtaget har föränlett vissa principiella synpunkter i yttrandet av länsstyrelsen i Malmöhus län och civilbefälhavaren i första civilområdet. Yttrandet utmynnar härvid i förslag om närmare utredning rörande värderingsnämnder m. m., en utredning som dock icke bör få fördröja genomförandet av föreliggande författningsförslag.

Departementschefen

Det förslag till lag om undanförsel och förstöring, som riksnämnden efter samråd med överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen, jordbruksnämnden och sjukvårdsberedskapsnämnden framlagt, bygger i huvudsak på gällande lagstiftning. Föreslagna ändringar syftar till att anpassa lagbestämmelserna efter numera rådande förutsättningar. Förslaget och motiven för detsamma har överlag tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. I många yttranden understryks behovet av en reviderad lagstiftning och konstateras att förslaget synes väl anpassat efter utvecklingens krav. Jag kan i allt väsentligt biträda den uppfattning som sålunda kommit till uttryck. Därest den grundläggande författningen i ämnet liksom hittills får karaktär av ramlagstiftning av beredskapsnatur och kompletteras med tillämpningsföreskrifter samt med anvisningar, vilka lätt kan ändras i takt med utvecklingen, bör enligt min mening författningskomplexet kunna bli ett användbart instrument för planläggning och verkställighet av undanförsel och förstöring. Från beredskapssynpunkt framstår det såsom högst angeläget att hithörande frågor blir tillfredsställande lösta.

Med hänsyn till den överensstämmelse som råder mellan gällande lagstiftning och den föreslagna lagen anser jag mig kunna begränsa de allmänna uttalandena till huvudsakligen sådana spørsmål, vilka föreslås bli lösta på annat sätt än hittills eller beträffande vilka skilda åsikter framförts.

I fråga om undanförselns syfte torde skyddsändamålet — som enligt gällande rätt utgör det enda motivet för undanförsel — alltjämt bli av primär betydelse. Med tanke på det väsentligt ändrade utgångsläget, i första hand till följd av massförstörelsevapnens utveckling och därav betingade omfattande utrymningsplaner, måste emellertid de rena folkförsörjningssynpunkterna hädanefter komma till tydligare uttryck. Enighet råder sålunda om att möjlighet bör finnas att besluta om undanförsel jämväl för

att nå en från beredskapssynpunkt ändamålsenligare geografisk fördelning av för försvaret eller folkförsörjningen viktigare förnödenheter även om någon reell förbättring av skyddet därigenom icke uppnås. De ändrade betingelserna synes också motivera att man slopar nuvarande uppdelning i två huvudtyper av undanförsel samt anknytningen till civilförsvarsområden.

Det ligger i sakens natur, att tidpunkten för genomförande av undanförsel är en betydelsefull faktor. För att undvika eller mildra de komplikationer av skilda slag, som synes ofrånkomliga därest mobilisering, utrymning och undanförsel måste genomföras i stort sett samtidigt, bör strävan vara att åstadkomma erforderliga undanförselåtgärder i ett så tidigt skede som det överhuvudtaget är möjligt. I syfte att vidga möjligheterna att tidigare än vid krig eller krigsfara — då samtliga beredskapslagar är avsedda att senast träda i tillämpning — vidta nödiga åtgärder föreslår jag att i lagen upptages en bestämmelse av innebörd att under andra utomordentliga förhållanden Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke skall äga förordna om undanförsel.

Förslaget att genomförandet av undanförsel också fortsättningsvis bör i princip ankomma på vederbörande ägare eller innehavare av egendomen biträder jag. Skälet härför är icke blott att ägaren eller innehavaren ofta har ett starkt eget intresse av att egendomen flyttas utan även och kanske främst att myndigheterna saknar praktiska möjligheter att verkställa undanförseln. Det är emellertid av största vikt att den enskilde vid behov får hjälp av myndigheterna, i första hand länsstyrelserna, med anskaffande av erforderliga resurser i form av transportmedel, arbetskraft m. m. I det sammanhanget påkallar frågan om ianspråktagande av dylika resurser uppmärksamhet. Jag delar riksnämndens och flera remissmyndigheters uppfattning rörande behovet av särskilda förfoganderättsbestämmelser. Visserligen kan i vissa lägen allmänna förfogandelagen förutsättas vara i tillämpning och således möjliggöra ianspråktagande även för här avsett ändamål. Emellertid är att märka att förfogandelagstiftningen ej täcker hela undanförselområdet — arkivalier, kulturhistoriska föremål etc. faller exempelvis utanför — och dessutom är det, såsom jag redan framhållit, synnerligen önskvärt att undanförsel kan ske redan innan beredskapslagarna i övrigt satts i tillämpning. Vid sådant förhållande torde särskilda förfoganderegler i undanförsellagen vara erforderliga. Vad gäller transportmedel utgår jag ifrån att undanförselmyndigheterna anlitar den allmänna civila transportledning, som organiseras. Liksom riksnämnden är jag av den åsikten att föreskrift om ianspråktagande av arbetskraft med särskild tjänsteplikt däremot ej lämpligen bör komma i fråga. Man torde nämligen ha anledning räkna med att, därest erforderlig arbetskraft ej finns att tillgå exempelvis genom civilförsvarets försorg, tjänstepliktslagen blir tillämplig eller speciella åtgärder i annan ordning vidtages.

Jag har förut berört frågan om undanförsel i tidigt skede. Härvid bör beaktas möjligheterna till frivillig undanförsel, d. v. s. ägare eller innehavare av egendom kan främst i eget intresse verkställa planerlig undanförsel, ehu-

ru sådan ej anbefallts. Det måste anses vara ett allmänt intresse att stödja enskilda initiativ i den riktningen och myndigheterna bör därför i möjligaste mån verka för att åstadkomma överenskommelser med olika företagare om dylik undanförsel. Av avgörande betydelse är dock de ersättningsfrågor som härvid torde uppkomma. Såsom en del remissorgan påpekat lär riksnämndens rekommendationer i fråga om ersättning icke vara tillräckliga för att stimulera egendomsägare till frivillig undanförsel. Å andra sidan är det icke möjligt att i förevarande sammanhang föreslå ersättningsregler av mera generell innebörd. Såsom princip torde som riksnämnden förordat böra gälla, att den som utför frivillig undanförsel, därest beslut om undanförsel sedermera meddelas, ej skall komma i sämre ekonomiskt läge än den som verkställer undanförsel först efter beslutet. Härutöver synes det emellertid önskvärt att statsmedel ställs till förfogande så att riksnämnden och andra fackmyndigheter efter överenskommelser i särskilda fall och beträffande viktigare förnödenheter beredes möjlighet att helt eller delvis ersätta egendomsägare för frivilliga undanförselåtgärder. Jag är i enlighet härmed beredd att — efter utredning av frågan inom fackmyndigheterna — medverka till förslag till riksdagen om anvisande av visst anslag å beredskapsstat för ändamålet.

Ett snabbt och effektivt utförande av undanförsel- och förstöringsåtgärder förutsätter en omfattande planläggning. De föreslagna lagbestämmelserna är liksom gällande lagstiftning avsedda att utgöra det författningsmässiga underlaget för vidtagandet av nödiga åtgärder. Tyngdpunkten ligger emellertid från beredskapssynpunkt på den planering som i skilda hänseenden fordras för att det hela i en aktuell situation skall kunna fungera. Härvidlag är planläggningen i såväl central som regional instans av största vikt. Bestämmandet av undanförsel- och mottagningsområden, upprättandet av organisationsplaner, frågor angående transportmedel, emballage, lagerlokaler m. m. samt organisatoriska frågor av olika slag är väsentliga problem. De riktlinjer riksnämnden uppdragit beträffande planlägningsarbetet kan jag i väsentliga delar biträda. Erforderliga tillämpningsföreskrifter till lagen kommer att utarbetas på grundval av det av riksnämnden framlagda kungörelseförslaget med vederbörligt beaktande av vid remissbehandlingen och eljest framkomna synpunkter. Jag är angelägen om att redan nu betona, att frågan om länsstyrelsernas befattning med undanförseluppgifter måste särskilt beaktas. Avslutningsvis vill jag framhålla, att ett planlägningsarbete under senare år kontinuerligt bedrivits. En översyn och förnyelse av denna planläggning är emellertid påkallad efter den senaste utvecklingens krav och sedan delvis nya lagbestämmelser trätt i kraft.

Till vissa frågor i samband med den föreslagna lagstiftningen torde jag få återkomma i specialmotiveringen till förslaget.

III. Förslag till lag om upphävande av lagen angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser

Enligt lagen den 14 oktober 1939 (nr 726) angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser kan företag, som på grund av krigsleveranskontrakt »varom förmäles i särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser» är skyldigt att för kronans räkning mot ersättning tillverka, bereda, iståndsätta eller eljest till kronan leverera förnödenhet som är behövlig för krigsmakten, av vederbörande myndighet åläggas att dels lämna myndigheten uppgifter om kostnaderna för tillverkningen, beredningen etc. dels ock för kontroll förete handelsböcker och affärshandlingar. Förutsättningen är, att skyldigheten att tillverka etc. inträtt i enlighet med förordnande av Kungl. Maj:t, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, och att uppgifterna behövs för ersättningsfrågans bedömande.

Riksnämnden har i en den 24 oktober 1956 till handelsdepartementet inkommen skrivelse hemställt att Kungl. Maj:t måtte dels upphäva kungörelsen den 2 december 1938 (nr 663) med vissa bestämmelser om krigsleveranser m. m. dels också föreslå riksdagen att lagen angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser upphäves. Beträffande frågan om lagens upphävande anför riksnämnden följande.

Av motiven till lagen (prop. nr 4 vid 1939 års urtima riksdag) framgår, att lagen åsyftade att underlätta en skälig prissättning på förnödenheter som levererades till kronan på grund av krigsleveranskontrakt enligt kungörelsen nr 663/1938 och alltså utan att tvångsåläggande enligt allmänna förfogandelagen tillgripits. Det förutsattes därvid, att förfogandelagens ersättningsregler skulle tjäna såsom huvudsakliga riktlinjer för de statliga myndigheterna vid förhandlingar om priset å förnödenheter som levererades enligt krigsleveranskontrakt ävensom vid prövningen hos de skiljenämnder som omnämndes i dåvarande krigsleveranskontrakt.

Då kungörelsen upphäves, bortfaller det hittillsvarande underlaget för en eventuell tillämpning av lagen. Dessutom tillgodoses numera syftet med lagen i annan ordning. Den nuvarande tidsbegränsade prisregleringslagen ersättes den 1 januari 1957 med en allmän prisregleringslag (SFS 1956: 236), en permanent beredskapslag att tillämpas vid krig, krigsfara eller i vissa andra extraordinära situationer. Denna lag upptager visserligen ej de bestämmelser om uppgiftsskyldighet som finnas i nuvarande prisregleringslag, men i stället har motsvarande bestämmelser intagits i lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden (SFS 1956: 245), som träder i kraft den 1 januari 1957 och som avses gälla även under normala förhållanden.

Departementschefen

Kungl. Maj:t har — i enlighet med riksnämndens förslag — genom kungörelse den 6 juni 1957 (nr 292) om upphävande av kungörelsen den 2 december 1938 (nr 663) med vissa bestämmelser om krigsleveranser m. m. för-

ordnat, att sistnämnda kungörelse skall upphöra att gälla. I överensstämmelse härmed torde — av skäl som anförts i riksnämndens framställning — iagen angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser böra upphävas.

IV. Specialmotivering till förslaget till lag om undanförelse och förstöring

1 §.

Paragrafen motsvarar 1 § i riksnämndens lagförslag och 40 § i 1944 års civilförsvarslag.

Riksnämnden

I överensstämmelse med vad som förordades av civilförvarsutredningen (SOU 1958: 13, s. 192 ff) har riksnämnden bland undanförelseobjekten även medtagit sådan egendom som arkivalier, böcker, konstverk och kulturhistoriska föremål av betydelse för det allmänna.

Då undanförelse icke längre ingår bland civilförsvarets uppgifter utan är ett led i den ekonomiska försvarsberedskapen, har skäl icke ansetts föreligga att anknyta undanförelsen till civilförvarsområden. Förslaget upptar därför endast en bestämmelse av innebörd, att egendomen i fråga skall föras bort från sin vanliga förvaringsplats. Den föreslagna vida formuleringen gör det enligt riksnämnden möjligt för vederbörande myndigheter att obundna av andra synpunkter än sådana, som betingas av militära förhållanden och utrymningsåtgärder, bestämma lämpliga mottagningsområden, nära eller fjärran från undanförelseområdet. Föreskriften i 41 § civilförsvarslagen — enligt vilken bortförd egendom först efter tillstånd eller på särskilt angivna villkor får flyttas från det civilförvarsområde, dit egendomen bortförts — har ansetts böra utgå.

I klarhetens intresse säger sig riksnämnden ha bibehållit regeln att undanförelse även kan gälla förflyttning av hel rörelse, »industriell eller annan verksamhet». Nuvarande bestämmelse att beslut om undanförelse också må avse vad som tillverkas eller eljest framvinnes efter beslutets meddelande har däremot syntts överflödig.

Remissyttrandena

Förslaget att även arkivalier, böcker, konstverk och kulturhistoriska föremål skall ingå bland undanförelseobjekten tillstyrkes livligt av i första hand *riksarkivet, krigsarkivet, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* samt *nationalmuseum*. Riksarkivet uppger, att frågan om beredande av skydd för oersättliga arkivalier under krig eller krigsfara sedan länge

varit föremål för arkivets särskilda uppmärksamhet. Ansträngningarna har därvid främst inriktats på att åstadkomma ett såvitt möjligt tillfredsställande skydd genom förvaring i skyddsrum. I den mån tillfredsställande och närbelägna skyddsrumsutrymmen ej kommer att stå till förfogande måste emellertid undanförsel planeras. Detta gäller inte bara de egentliga arkivinstitutionerna utan även de statliga myndigheternas arkiv samt kommunala och enskilda arkiv av särskild betydelse. Nuvarande bestämmelser har icke givit stöd för effektiva åtgärder beträffande undanförsel av arkivalier. — *Landsarkivarien i Uppsala* anser visserligen förslaget innebära en förbättring i förhållande till hittillsvarande ordning men menar likväl — med hänsyn till den relativt långa tid som undanförsel av ett arkiv får antagas kräva — att undanförsel av arkivalier synes vara en utväg, som bör prövas först om annan och bättre icke står till buds.

Tidigare har anmärkts att *Sveriges grossistförbund* anser en bestämmelse om riksnämndens befogenhet att vid högsta beredskap besluta om undanförsel vara av sådan betydelse, att den bör ha sin plats i 1 § lagen och icke i kungörelsen.

Departementschefen

Såsom jag tidigare antytt bör den grundläggande bestämmelsen om undanförsel av egendom vara så vid och elastisk att med stöd av densamma erforderliga åtgärder kan vidtagas. Med denna utgångspunkt och under hänvisning till vad jag uttalat i den allmänna motiveringen till lagförslaget vill jag i det väsentliga biträda de av riksnämnden anförda synpunkterna. Den föreslagna utvidgningen av undanförselobjekten till att avse även arkivalier, böcker, konstverk och kulturhistoriska föremål av allmän betydelse finner jag högst angelägen. I enlighet med vad jag redan framhållit ter det sig numera realistiskt att mera beakta de försörjningsmässiga aspekterna, att överge hittillsvarande anknytning till civilförsvarsområden samt att införa ett sammanfattande undanförselbegrepp.

För att möjliggöra undanförselåtgärder i ett tidigt skede föreslår jag, enligt vad i den allmänna motiveringen nämnts, en vidgad rätt för Kungl. Maj:t att — med riksdagens samtycke — under andra utomordentliga förhållanden än krig eller krigsfara besluta om undanförsel.

Anledning torde saknas att frågå den vanligen tillämpade tekniken att i den grundläggande författningen överlåta på Kungl. Maj:t att bestämma, vilken eller vilka myndigheter som bör få erforderliga befogenheter på det aktuella området. I vilken utsträckning Kungl. Maj:t skall överlåta på underordnad myndighet att förordna om undanförsel torde få bedömas särskilt i varje aktuellt fall. Av naturliga skäl torde Kungl. Maj:ts beslut rörande undanförsel i regel få mera generell karaktär under det att konkreta avgöranden torde få delegeras.

Föreskriften i tredje stycket, vartill motsvarighet finns i gällande lagstiftning, avser att förhindra ett kringgående av beslut om undanförsel.

2 §.

Paragrafen motsvarar 2 § i riksnämndens förslag och har sin motsvarighet i 42 § av 1944 års civilförsvarslag. Bestämmelsen framstår såsom betydelsefull främst därigenom att den ger möjlighet att i ett krisläge förhindra varutillförsel till områden, varifrån enligt planläggningen undanförsel skall ske.

3 §.

Paragrafen motsvaras av 3 § i riksnämndens förslag och har väsentligen samma innebörd som 66 § i 1944 års civilförsvarslag.

Som jag tidigare understrukit skall ägaren eller innehavaren av egendomen i princip själv svara för undanförseln. Ett visst förtydligande av ordalydelsen har skett i departementsförslaget.

Självfallet kan ej bortses från att ägaren eller innehavaren av ett eller annat skäl är förhindrad att ombesörja undanförselåtgärder. Detta måste emellertid den ansvariga myndigheten snarast få kännedom om så att undanförseln kan ske genom myndighetens försorg. Anmälningsskyldighet kan väl, såsom länsstyrelsen i Malmöhus län och civilbefälhavaren i första civilområdet framhållit i sitt yttrande, vara befogad också i andra hänseenden, exempelvis beträffande undanförselns fullbordande och egendomens omhändertagande på mottagningsplatsen. Viktigast i förevarande sammanhang är dock enligt min mening den straffsanktionerade föreskriften om anmälningsplikt i fråga om uppkommet hinder för undanförseln, och jag finner ej skäl att här föreslå ytterligare rapporteringsskyldighet.

Andra stycket i paragrafen reglerar ägares och innehavares skyldighet att medverka vid förberedande åtgärder i verkställighetsskedet och att, då myndighet ombesörjer undanförseln, biträda vid genomförandet därav. Här avses exempelvis uttagning av varor, packning, lastning etc. Medverkan i planläggningsskedet kan i allmänhet påfordras med stöd av 1948 års lag om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap.

4 §.

Det föreslagna stadgandet överensstämmer i huvudsak med 4 § i riksnämndens förslag och 67 § i 1944 års civilförsvarslag.

Riksnämnden

Lydelsen av paragrafens första stycke har, anför riksnämnden, något jämkats i förhållande till gällande föreskrift i syfte att göra det fullt klart, att ersättning för transportkostnader samt för medverkan vid undanförsels genomförande i princip skall utgå av statsmedel. Enligt nämndens mening är dock den begränsningen alltjämt motiverad, att speciella omständigheter må föranleda avsteg från nämnda huvudregel. Hänsyn bör sålunda tagas exempelvis till att undanförseln för vederbörande varit av väsentlig bety-

delse och att han genom densamma undgått eljest oundvikliga förluster. Kostnader, som avses i första styckets andra mening, blir enligt lydelsen ersatta i mera begränsad omfattning.

Remissyttrandena

Motivet för uppdelningen mellan ersättning för, å ena sidan, transportkostnader m. m. och, å andra sidan, kostnader som eljest åsamkats ägaren eller innehavaren av egendomen till följd av undanförseln, torde, uttalar *Sveriges grossistförbund*, vara den i och för sig riktiga synpunkten, att ersättning för det förra slaget av kostnader i regel skall fullt ut ersättas av statsmedel medan övriga kostnader bör kunna bli föremål för en viss skälighetsbedömning. Det förhållandet, att undanförsel i första hand sker i folkhushållningens och det allmännas intresse, är enligt förbundets mening ett starkt skäl för att transportkostnader och andra direkta kostnader i samband med undanförseln normalt bör ersättas av staten. Den av riksnämnden föreslagna lagtexten har emellertid icke utformats på ett klarläggande sätt och ej heller kommentarerna ger en tydlig ledning. Visserligen har framhållits, att ersättning för transportkostnader samt för medverkan vid förberedelser eller för biträde med undanförsel i princip skall utgå av statsmedel. Omedelbart därefter har emellertid anförts, att speciella omständigheter bör kunna föranleda avsteg från huvudregeln och att hänsyn sålunda bör kunna tagas exempelvis till att undanförseln för vederbörande varit av »väsentlig betydelse» och att han genom densamma undgått eljest oundvikliga förluster. En sådan tolkning synes leda till att även ersättning, som avses i första styckets första mening, i väsentlig utsträckning skulle kunna bli beroende av skälighetsprövning. För att få fullt klarlagt att ersättning i princip bör utgå för transport av egendom eller biträde med undanförsel föreslår grossistförbundet, att i lagtexten anges att i dylika fall full ersättning utgår av statsmedel samt att orden »i den mån särskilda omständigheter ej annat föranleda» utgår. I varje fall bör lagtexten och kommentarerna därtill utformas så, att därav tydligt framgår att åläggande för ägare eller innehavare att själv vidkännas berörda kostnader kan komma i fråga endast i alldeles speciella undantagsfall. — *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Stockholms* och *Skånes handelskammare* samt *handelskammaren i Göteborg* anför liknande synpunkter. Då det emellertid torde möta svårigheter att i lagtexten ange, i vilka fall kostnader bör åläggas den enskilde, vill *Stockholms handelskammare* i stället förordade att i proposition i ärendet understrykes att bestämmelsen härom är avsedd att tolkas restriktivt.

Grossistförbundet och *Skånes handelskammare* anser att det icke finns anledning att bibehålla stadgandet om retentionsrätt. *Köpmannaförbundet*, *industrieförbundet* och *Stockholms handelskammare* ger uttryck för samma uppfattning. Enligt grossistförbundet torde de förhållanden, under vilka undanförsel äger rum, vara så extraordinära, att retentionsrätten i praktiken kommer att visa sig ha relativt liten betydelse. Skånes handelskammare me-

nar, att de fåtaliga fall, då ersättningskyldighet kan ifrågakomma, torde bli mycket svåra att bedöma och att under sådana förhållanden en rätt att kvarhålla egendom får anses vara ett alltför kraftigt ingrepp i äganderätten.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län — vars uppfattning härutinnan biträdades av *länsstyrelsen i Västernorrlands län* och *civilbefälhavaren i andra civilområdet* — påtalar som en brist att lagförslaget icke upptar bestämmelser om ersättning för förluster av egendom i följd av undanförsel eller förstörelse, i den mån dylika förluster ej gottgöres i annan ordning. I princip bör ägare, som förlorar egendom under transport eller som tvingas förstöra egendom för att den ej skall kunna nyttjas av fienden, erhålla ersättning av statsmedel.

Departementschefen

Med anledning av vad som framkommit vid remissbehandlingen vill jag understryka att, såsom även riksnämnden uttalat, ersättning för transportkostnader m. m. enligt första styckets första mening normalt avses skola utgå av statsmedel. För att tydligare markera detta har också föreslagits en viss jämkning av ordalydelsen i förhållande till den nuvarande. Ehuru undantagsbestämmelsen således bör tolkas restriktivt, är den dock även enligt min mening befogad i fall, då särskilda omständigheter föreligger. Stundom torde nämligen undanförseln för vederbörande varuägare få anses vara av så väsentlig betydelse — exempelvis då ett grosshandelsföretags varulager flyttas från utrymningsorten till evakueringsort och därigenom möjlighet ges att omsätta varorna — att undantagsvis kostnaderna eller del av dessa skäligen bör bestridas av ägaren. — Vad gäller andra kostnader än direkta transportkostnader m. m. synes det också fortsättningsvis motiverat att ersättning av statsmedel utgår i mera begränsad omfattning. Den situationen, att kostnaden stått i uppenbart missförhållande till den nytta undanförselåtgärden medfört, kan t. ex. tänkas inträda då egendom av visst slag krävt speciella anordningar i fråga om emballage och packning, då förvaringslokaler av särskild beskaffenhet måst iordningställas etc. Skälighetsprövning torde därvid få ske i det enskilda fallet.

Jag biträder uppfattningen, att med hänsyn främst till dess i sammanhanget speciella karaktär bestämmelsen om retentionsrätt icke torde vara erforderlig. I enlighet härmed har i departementsförslaget stadgandet fått utgå.

Vad gäller ersättning för förlust av egendom till följd av undanförsel eller förstörelse bör alltså beaktas, att dylik förlust under vissa förutsättningar kan behandlas såsom krigsskada. Gottgörelse kan följaktligen komma i fråga jämlikt lagen om ersättning för krigsskada å egendom. I övrigt torde sådana ersättningsfrågor böra lösas först i en aktuell situation, då det allmänna ekonomiska läget och andra inverkan, på förhand okända faktorer blivit klarlagda. Lagstiftning in casu eller andra erforderliga åtgärder i syfte att i möjligaste mån hålla vederbörande egendomsägare skadeslösa torde då kunna påräknas.

5 §.

Paragrafen, som i stort sett överensstämmer med 5 § i riksnämndens förslag och 43 § i 1944 års civilförsvarslag, täcker enligt riksnämndens uppfattning behovet av grundläggande författningsregel angående förstöring.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Kopparbergs län och civilbefälhavaren i femte civilområdet samt länsstyrelserna i Gävleborgs län och Norrbottens län ansluter sig till överbefälhavarens i riksnämndens skrivelse redovisade uppfattning, att ordet »väsentligen» bör utgå. Överbefälhavarens motivering har främst varit, att tvekan icke skall råda om vilken omfattning planläggningen skall ha. De nämnda remissmyndigheterna håller före, att, om trängande fara föreligger för att egendom skall falla i fiendens hand, beslutande myndigheter svårligen kan göra några avväganden, huruvida fiendens innehav av egendomen skulle »väsentligen» underlätta hans krigsansträngningar. — *Länsstyrelsen i Västernorrlands län och civilbefälhavaren i fjärde civilområdet* menar däremot, att den föreslagna lydelsen innebär en önskvärd realistisk begränsning.

Departementschefen

Anledning saknas enligt min mening att borttaga den redan i gällande lagregel förekommande begränsningen »väsentligen». Bibehållandet av denna begränsning torde icke föranleda tvekan om vilken omfattning planläggningen av förstöring skall ha.

I departementsförslaget har den ändringen vidtagits, att beskaffenheten av de hinder mot undanförsel, som må föreligga, ej närmare angivits. Såsom *länsstyrelsen i Malmöhus län och civilbefälhavaren i första civilområdet* i sitt remissyttrande framhållit lär nämligen hindrets beskaffenhet knappast ha någon betydelse för spörsmålet om förstöring. Om t. ex. området, där egendomen finns, är omringat av en övermäktig fiende och bedöms som förlorat, måste förutsättning för förstöring vara för handen oavsett anledningen till att undanförsel av egendomen ej kan ske.

6 §.

Paragrafen har sin motsvarighet i 6 § riksnämndens förslag och 68 § i 1944 års civilförsvarslag.

Bestämmelserna om genomförande av undanförsel skall i tillämpliga delar gälla beträffande förstöring. Vid förstöring torde emellertid i betydligt större utsträckning än vid undanförsel åtgärderna komma att utföras av annan än egendomens ägare eller innehavare. Naturligt nog får förstöringsåtgärder till stor del förutsättas bli ombesörjda genom militära myndigheters försorg. I andra fall, exempelvis vid vissa sprängningar och då det gäller att försätta maskiner ur brukbart skick, torde dessutom särskilda fackmän behöva anlitas. Mot den bakgrunden bör också ersättningsregeln i paragrafens

andra stycke ses. Ersättning är liksom för närvarande avsedd att utgå endast för medverkan vid förberedande åtgärder för förstöring, däremot ej för verkställighet av förstöringsåtgärder. Vid sådant förhållande kan jag icke biträda riksnämndens förslag angående ersättning för medverkan vid förstöring. Bestämmelsen härom har följaktligen fått utgå. Frågan om ersättning för förstörd egendom har jag berört under 4 §.

7 §.

Den föreslagna bestämmelsen motsvarar 7 § i riksnämndens lagförslag men saknar direkt motsvarighet i gällande lagstiftning.

Skälen för en särskild förfoganderegeln har redovisats i den allmänna motiveringen. Genom hänvisningen till allmänna förfogandelagen kan olika former av ianspråktaganden bli möjliga. En innehavare av transportmedel kan åläggas antingen att ställa detta till förfogande eller att fullgöra ett forslingsuppdrag, innehavaren av en lageranläggning kan åläggas att lagra förnödenheter, som han ej själv äger, o. s. v. Hänvisningen till förfogandelagen innebär vidare, att där förekommande ersättningsregler m. m. blir tillämpliga. Jag erinrar om mitt tidigare uttalande, att jag ej funnit tillräckliga skäl föreligga att i förevarande sammanhang föreslå ett stadgande även om ianspråktagande av arbetskraft.

8 §.

De föreslagna påföljdsbestämmelserna överensstämmer i huvudsak med vad riksnämnden i 8 § föreslagit och har i det väsentliga sin motsvarighet i 91 § av 1944 års civilförsvarslag.

Riksnämnden

I förhållande till gällande lag har, påpekar riksnämnden, den ändringen föreslagits att straffmaximum om två års straffarbete ansetts böra vara tillämpligt om omständigheterna allmänt sett är synnerligen försvårade oavsett vilken beredskapsgrad som gällt vid brottets begående. Underlåtenhet att utan giltigt skäl verkställa anbefalld undanförsel torde böra straffläggas på samma sätt som verkställande av undanförsel i strid mot givna bestämmelser. Däremot har riksnämnden icke ansett sig böra biträda ett av överbefälhavaren framfört förslag om straff även för den som underlåter att verkställa anbefalld förstöringsåtgärd. Enligt riksnämnden kan det nämligen synas tveksamt, huruvida det är rimligt att under straffhot fordra förstöringsåtgärder och huruvida sådant straffhot verkligen kan antagas påverka vederbörandes beredvillighet att utföra förstöringen.

Remissyttrandena

Hovrätten för Västra Sverige anför:

Det föreslagna stadgandet om straff för den som utan giltigt skäl underlåter att verkställa undanförsel utgör en nyhet i jämförelse med gällande rätt. Att en sådan bestämmelse hittills ansetts kunna undvaras torde sammanhånga med att undanförsel enligt nu gällande lagstiftning kan beslutas

endast i syfte att bereda egendom bättre skydd mot krigshandlingar. Och i regel torde ägarens eller innehavarens naturliga intresse av egendomens bevarande utgöra tillräcklig garanti för att han fullgör vad på honom ankommer för att egendomen genom undanförelse skall skyddas mot krigsskada. Om däremot såsom nu föreslås undanförelse skall kunna beslutas även i syfte att få till stånd en med hänsyn till folkförsörjningen ändamålsenligare geografisk fördelning av viktigare förnödenheter, så ökas naturligen risken för att en eller annan undandraget sig att ställa sig till efterrättelse ett meddelat beslut om undanförelse. Den föreslagna nya straffbestämmelserna synes därför väl grundad. — Av de för brott mot undanförelsebestämmelserna föreslagna straffsatserna skall den svåraste, straffarbete i högst två år, tillämpas om omständigheterna äro synnerligen försvårande. I gällande lagstiftning uppställas som ytterligare förutsättning för ådömande av straffarbete att brottet begåtts under högsta civilförsvarsberedskap. Frånvaron av en dylik föreskrift i det föreliggande förslaget är väl närmast att betrakta som en konsekvens av att bestämmelserna om undanförelse genomgående frigjorts från sambandet med civilförsvarslagstiftningen. Någon större ändring i sak torde ej föränledas av förslaget. Det kan nämligen antagas, att domstolarna vid bedömandet av om omständigheterna äro synnerligen försvårande särskilt beakta brottets farlighetsgrad med hänsyn till det allmänna läget då brottet begicks. — Medan enligt nu gällande lagstiftning om undanförelse ådömande av förverkandepåföljd är beroende av att någon fälles till straff, kan enligt förslaget sådan påföljd komma i fråga där någon övertygats om straffbelagd gärning. I detta avseende saknas anledning till erinran mot förslaget, som härutinnan överensstämmer med vissa nyare lagbestämmelser om förverkande. Däremot kunde ifrågasättas om icke orden »i den mån det finnes skäligt» i den föreslagna lydelsen borde utgå och möjligheten till partiellt förverkande i stället markeras genom föreskrift att undanhållen egendom (respektive värdet därav) må förklaras helt eller delvis förverkad. Härmed skulle vinnas överensstämmelse med det förslag till ändring av strafflagens förverkandebestämmelser, som framlagts i ett den 16 september 1960 avgivet betänkande (Förverkande på grund av brott, SOU 1960: 28). Å andra sidan har det citerade uttrycket använts i en nyligen tillkommen, närstående lagstiftning, civilförsvarslagen den 22 april 1960. Med hänsyn härtill och då en mera allmän revision av speciallagstiftningens regler om förverkande möjligen är att förvänta, torde man för närvarande böra godtaga den av riksnämnden föreslagna avfattningen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län och civilbefälhavaren i första civilområdet, länsstyrelsen i Jönköpings län — som dock framhåller att frågan i praktiken torde komma att ha relativt liten betydelse — samt *länsstyrelsen i Norrbottens län* ansluter sig till överbefälhavarens förslag om straffpåföljd även för underlåtenhet att verkställa anbefalld förstöringsåtgärd.

Departementschefen

Jag kan i allt väsentligt biträda de synpunkter, som anförts av riksnämnden och av hovrätten. Vad angår den från något håll förordade straffbestämmelsen vid underlåtenhet att verkställa förstöring vill jag erinra om att förstöring i relativt stor utsträckning torde utföras av annan än egendomsägaren.

9 §.

Paragrafen motsvarar 9 § i riksnämndens förslag.

Det ligger i sakens natur att i en situation, då myndighet beslutat om un-

danförsel- eller förstöringsåtgärder, rådrum icke finns för ett överklagande av beslutet.

10 §.

Den föreslagna paragrafen har samma lydelse som 10 § i riksnämndens förslag. Motsvarande bestämmelse finns i 96 § andra stycket i 1944 års civilförsvarslag och i 84 § andra stycket av 1960 års civilförsvarslag. Såsom tidigare framgått gäller redan vissa särbestämmelser för bl. a. järnvägarna, statens vattenfallsverk och vissa icke statliga kraftföretag, televerket, luftfartsverket och krigsmakten. Författningsunderlag för utfärdande av föreskrifter bör alltjämt finnas.

11 §.

Paragrafen motsvarar 11 § i riksnämndens förslag.

Jag har tidigare betonat, att tillämpningsföreskrifter och detaljanvisningar har sin särskilda betydelse med tanke på det planläggningsarbete och de förberedelser i övrigt som på förevarande område är av den allra största vikt. Med hänsyn till de speciella behov, som här kan tänkas uppkomma, innebär den föreslagna bestämmelsen vidare, att Kungl. Maj:t kan föreskriva särskilda åtgärder, som är ägnade att underlätta genomförandet av undanförsel och förstöring. Riksnämndens motiv härför har främst varit att skapa underlag för stadganden i tillämpningskungörelsen angående frivillig undanförsel. Även i andra sammanhang kan emellertid ett dylikt bemyndigande vara av värde. Sålunda kan det i samband med planering för förstöring av egendom visa sig erforderligt att i vissa fall redan i fredstid vidta speciella förberedelser för att i händelse av krig möjliggöra en snabb och effektiv förstöring. Jag anser sådana synpunkter böra beaktas och vill tillägga, att bemyndigandet i förevarande sammanhang, där tidsfaktorn kan visa sig bli avgörande, får anses vara av stor betydelse från beredskapssynpunkt.

Lagens ikraftträdande

Jag finner det angeläget, att den nya lagen snarast träder i kraft, och föreslår den 1 januari 1962 såsom lämplig tidpunkt för ikraftträdandet.

Övergångsbestämmelser

Enligt övergångsbestämmelser till civilförsvarslagen den 22 april 1960 skall vad i 40—43 och 66—68 §§ i 1944 års civilförsvarslag stadgas i avseende å undanförsel och förstöring ävensom till nämnda paragrafer anslutande bestämmelser i 9 kap. av samma lag alltjämt gälla, intill dess annorlunda förordnas. Genom den nya lagen om undanförsel och förstöring upphör nämnda bestämmelser att gälla.

V. Departementschefens hemställan

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom handelsdepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om undanförsel och förstöring; samt
- 2) lag om upphävande av lagen den 14 oktober 1939 (nr 726) angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen, av den lydelse bilaga (*Bilaga A*)¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av detta protokoll.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:
Torbjörn Lindvall

¹ Bilagan, som frånsett vissa redaktionella jämkningar är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Riksnämndens förslag
till
Lag om undanförsel och förstöring

Härigenom förordnas som följer.

Om undanförsel

1 §.

För att förhindra, att egendom av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna, såsom varuförråd, maskiner, boskap, fordon och fartyg, ävensom arkivalier, böcker, konstverk och kulturhistoriska föremål genom krigshandlingar förstöras eller annorledes går förlorade, eller för att nå en från beredskapssynpunkt ändamålsenligare geografisk fördelning av egendom av särskild betydelse för försvaret eller folkförsörjningen i krig, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, föreskriva, att egendomen skall föras till annan plats än den, där egendomen eljest förvaras (*undanförsel*).

Undanförsel må ock avse förflyttning av viss industriell eller annan verksamhet av betydelse som ovan sagts.

2 §.

För ändamål som i 1 § sägs äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, föreskriva, att egendom som avses i nämnda lagrum ej må föras till visst område av riket eller ock må föras till visst område allenast efter tillstånd och på villkor, som angivas i tillståndet.

3 §.

Har beslut meddelats om undanförsel av viss egendom, åligger det ägare eller innehavare av sådan egendom att, i den mån det i beslutet angivits eller av vederbörande myndighet påfordras, själv ombesörja undanförseln och därvid ställa sig till efterrättelse de bestämmelser rörande undanförseln, som må hava meddelats. Möter hinder att ombesörja undanförseln, skall anmälan härom ofördröjligen göras till länsstyrelsen i det län där egendomen finnes eller, om annan myndighet påfordrat undanförseln, till sistnämnda myndighet.

Ägaren eller innehavaren är skyldig att medverka vid förberedande åtgärder för undanförsel ävensom att, om myndighet ombesörjer undanförseln, lämna nödigt biträde vid densamma.

4 §.

För transport av egendom, som dess ägare eller innehavare verkställt till fullgörande av beslut om undanförsel, så ock för medverkan vid förberedande åtgärder eller biträde med undanförsels utförande utgår ersättning av statsmedel i den mån ej särskilda omständigheter annat föranleda. Har kostnad eljest åsamkats ägaren eller innehavaren till följd av undanförsel

och står kostnaden i uppenbart missförhållande till den nytta åtgärden kan medföra för honom, är han för sådan kostnad berättigad till skäligen ersättning av statsmedel.

Har egendom undanförts genom myndighets försorg, är ägaren eller innehavaren pliktig att återgälda myndigheten kostnaden härför, i den mån han enligt vad i första stycket sägs skolat svara för kostnaden, därest han själv verkställt transporten. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kostnad, som myndighet haft för vård av undanförd egendom. Till säkerhet för här avsedd fordran äger myndigheten att av egendomen kvarhålla så mycket som svarar mot fordringen.

Anspråk på ersättning prövas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

Om förstöring

5 §.

Föreligger trängande fara för att egendom av beskaffenhet, att fiendens innehav därav skulle väsentligen underlätta hans krigsansträngningar, skall falla i fiendens hand och tillåter ej tiden att egendomen undanföres eller möter hinder häremot till följd av egendomens beskaffenhet eller på grund av brist på transportmedel eller andra därmed jämförliga förhållanden, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer föreskriva, att egendomen skall förstöras eller eljest försättas ur brukbart skick (*förstöring*).

6 §.

Vad i 3 § stadgas om undanförelse skall i tillämpliga delar gälla beträffande förstöring.

För biträde med förberedande åtgärder för eller medverkan vid förstöring skall ersättning av statsmedel utgå efter vad i 4 § sägs.

Särskilda bestämmelser

7 §.

Myndighet, som Konungen bestämmer, äger taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, transportmedel och materiel ävensom vad eljest må finnas erforderligt för fullgörande av uppgift enligt denna lag, och skall därvid vad i allmänna förfogandelagen stadgas äga tillämpning.

8 §.

Med dagsböter eller fängelse eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårade, med straffarbete i högst två år straffes

1. den som med vetskap om att beslut om undanförelse meddelats utan giltigt skäl underlåter att verkställa undanförelse eller verkställer undanförelse i strid mot därom givna bestämmelser eller underlåter att iakttaga i 3 § föreskriven anmälningsskyldighet; samt

2. den som med vetskap om att föreskrift meddelats jämlikt 2 § bryter mot förbud, som genom föreskriften meddelats, eller underlåter att iakttaga villkor, som jämlikt nämnda lagrum uppställts.

Har någon övertygats om gärning, som enligt denna paragraf är belagd med straff, må rätten, i den mån det finnes skäligt, förklara egendom, som undanhållits genom gärningen, förverkad till kronan eller, om egendomen ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att till kronan utgiva ersättning för egendomens värde.

9 §.

Mot beslut, som meddelats enligt 1, 2, 3, 5 eller 6 §, må talan icke föras.

10 §.

Om förhållanden, som avses i denna lag, äger Konungen meddela särskilda föreskrifter, såvitt angår anläggningar eller byggnader, som äro avsedda för krigsmaktens behov, kommunikationsverk eller andra verk, företag eller inrättningar av större omfattning eller särskild beskaffenhet.

11 §.

Konungen äger föreskriva särskilda åtgärder ägnade att vid krig eller krigsfara underlätta genomförandet av undanförsel och förstöring, så ock i övrigt meddela de närmare bestämmelser som må erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den

Riksnämndens förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse om undanförsel och förstöring

Kungl. Maj:t har, med stöd av 11 § lagen den 1961 (nr) om undanförsel och förstöring, funnit gott förordna som följer.

Om planläggning av undanförsel och förstöring

1 §.

Med de begränsningar, som framgå av vad nedan i denna kungörelse stadgas, ankommer det på riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap att planlägga undanförsel och förstöring. Vid planläggningen skall armétygförvaltningen, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd och statens jordbruksnämnd, varje myndighet beträffande egendom som faller inom dess verksamhetsområde, medverka i den omfattning, som överenskommes mellan riksnämnden och respektive myndighet.

Planläggning för undanförsel av arkivalier, böcker, konstverk och kulturhistoriska föremål skall ske under medverkan av krigsarkivet, riksarkivet, kungl. biblioteket, riksantikvarieämbetet och nationalmuseum.

2 §.

Inom varje län ankommer det på länsstyrelsen att planlägga undanförsel och förstöring i enlighet med de anvisningar som meddelas av myndighet som i 1 § sägs. Länsstyrelsen skall därvid, då så finnes erforderligt, samråda med vederbörande försvarsområdesbefälhavare.

3 §.

För vilka orter och områden planläggning av undanförsel skall ske även som till vilka områden undanförsel skall planeras fastställas av riksnämnden.

den för ekonomisk försvarsberedskap i samråd med överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen.

4 §.

Vid vilka anläggningar och i vilken omfattning förstöring skall planläggas fastställas av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap i samråd med överbefälhavaren samt medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd och statens jordbruksnämnd, de sist nämnda två myndigheterna såvitt gäller egendom som faller inom deras respektive verksamhetsområden.

Om undanförsel

5 §.

Har på sätt stadgas i beredskapskungörelsen den 3 juni 1960 (nr 515) beredskapsgrad I (högsta beredskapsgraden) anbefallts, äger riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap meddela beslut om undanförsel jämlikt 1 § lagen om undanförsel och förstöring och om förbud jämlikt 2 § samma lag. Kan på grund av förbindelseavbrott eller av annan anledning riksnämndens beslut icke avvaktas, äger civilbefälhavare eller, om civilbefälhavare ej finnes eller hans beslut ej kan avvaktas, länsstyrelse meddela beslut som nu sagts. Länsstyrelse må även eljest, då högsta beredskapsgraden anbefallts, förordna om sådan undanförsel inom länet som av länsstyrelsen planlagts.

6 §.

Beslut om undanförsel må avse all egendom av viss beskaffenhet inom det område beslutet gäller eller viss myckenhet därav eller ock viss angiven egendom. Där omständigheterna det medgiva, skall egendomens ägare eller innehavare erhålla tillfälle att yttra sig, innan beslutet fattas. I beslutet må meddelas föreskrifter om att egendom skall föras till viss ort eller visst område, så ock om att undanförseln skall inom viss i beslutet angiven tid verkställas genom ägarens eller innehavarens försorg. Skyldighet att undanföra egendom, som innehaves av annan än ägaren, bör icke utan särskilda skäl åläggas ägaren, med mindre innehavaren medgivit, att ägaren må omhändertaga egendomen.

Ha föreskrifter som i första stycket sägs icke lämnats i beslutet, ankommer det på länsstyrelsen i det län där egendomen finnes att meddela sådana föreskrifter, för såvitt icke riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap eller civilbefälhavare för särskilt fall annorlunda beslutar.

Överbefälhavaren och militärbefälhavare ävensom militär myndighet, som därtill bemyndigats av överbefälhavaren eller militärbefälhavare må, då högsta beredskapsgrad gäller, meddela de föreskrifter i fråga om verkställigheten av beslut om undanförsel som med hänsyn till militära operationer må finnas särskilt påkallade.

Det åligger länsstyrelsen i det län där egendomen finnes att såvitt möjligt tillse, att beslut om undanförsel ävensom i anslutning därtill utfärdade föreskrifter komma till vederbörandes kännedom.

7 §.

Då egendom undanföres genom myndighets försorg, skall myndigheten såvitt möjligt tillse, att egendomen varken under transporten eller, därest myndigheten ombesörjer jämväl egendomens uppläggning efter transporten, å den nya upplagsplatsen sammanblandas med annan egendom så att ett avskiljande icke kan ske.

Myndighet som undanfört egendom skall vidare, så snart ske kan, lämna egendomens ägare ävensom, där vid tiden för myndighetens omhändertagande av egendomen annan än ägaren var innehavare av densamma, nämnde innehavare underrättelse om undanförseln och den plats dit egendomen förts. I fråga om varuparti, i vilket panträtt är upplåten jämlikt lagen om viss panträtt i spannmål eller lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa, skall underrättelsen innehålla uppgift om vederbörlig benämning å den fastighet, varå partiet upplagts, samt om förvaringsrum eller annan plats, där detta skett, med angivande tillika, därest annat parti av varan upplagts eller kan uppläggas i samma förvaringsrum, av den plats i rummet, där det ifrågavarande partiet finnes upplagt.

8 §.

Därest egendom, som undanförts genom myndighets försorg, ej efter bortförandet omhändertages av ägaren eller annan, som vid myndighetens omhändertagande av egendomen var innehavare därav, eller av någon, å vilken den förutvarande innehavarens rätt övergått, skall myndigheten taga vård om egendomen. Vid egendomens vårdande skola bestämmelserna i 7 § första stycket i tillämpliga delar iakttagas.

Är egendom i fall som i första stycket sägs utsatt för förskämning eller snar förstörelse eller fordrar den alltför kostsam vård, skall den myndighet, som har vård om egendomen, därmed förfara på sätt, vartill omständigheterna föranleda; dock bör myndigheten, där särskilda föreskrifter i angivna hänseende ej utfärdats, i den mån så lämpligen kan ske, hänvända sig till närmast överordnade myndighet för att erhålla instruktion om förfaringssättet.

9 §.

Det åligger myndighet, som i 1 § sägs, envar inom sitt verksamhetsområde, att verka för frivillig placering av egendom, som avses i 1 § lagen om undanförsel och förstörelse, å plats som med hänsyn till undanförselplanläggningen finnes lämplig.

10 §.

Har egendom, som avsetts bli föremål för undanförsel, efter överenskommelse mellan egendomens ägare eller innehavare och myndighet, som i 1 § sägs, frivilligt bortförts till annan plats än den, där egendomen eljest förvaras, innan beslut meddelats enligt 1 § lagen om undanförsel och förstörelse, skall, därest sådant beslut sedermera meddelas och egendomen därav skulle ha berörts, ägaren eller innehavaren äga samma rätt till ersättning enligt 4 § sagda lag som han skulle ägt, om bortförandet skett efter det beslutet om undanförsel meddelats.

Om förstörelse

11 §.

Har beslut om förstörelse jämlikt 5 § lagen om undanförsel och förstörelse meddelats, må överbefälhavaren och militärbefälhavare ävensom militär myndighet, som därtill bemyndigats av överbefälhavaren eller militärbefälhavare, meddela föreskrifter om tiden för beslutets verkställande samt, i den mån så finnes särskilt påkallat ur militär synpunkt, om andra förhållanden av betydelse för verkställigheten. Sådana föreskrifter skola så snart ske kan av den militära myndigheten delgivas länsstyrelsen i det län, där egendomen finnes.

Beslut om förstöring ävensom, i förekommande fall, föreskrifter som i första stycket sägs skola av vederbörande länsstyrelse såvitt möjligt bringas till dens kännedom, som därav beröres. I trängande fall må militär myndighet meddela dylika föreskrifter om förstörings verkställande även direkt till den, som beröres därav.

Särskilda föreskrifter

12 §.

Myndighet, som meddelar beslut eller föreskrift enligt denna kungörelse eller verkställer sådant beslut, skall föra förteckning över dessa ärenden. För varje ärende skola antecknas meddelade beslut och vidtagna åtgärder. Alla till visst ärende hörande handlingar skola förses med ärendets nummer enligt förteckningen och sammanföras i en akt. Då sådan akt eller viss handling därur överlämnas till värderingsnämnd eller annan myndighet, skall anteckning därom ske.

13 §.

Rätt att förordna om ianspråktagande enligt 7 § lagen om undanförsel och förstöring tillkommer länsstyrelse.

Vid tillämpning av nämnda lagrum skola föreskrifterna i allmänna förfogandekungörelsen den 26 maj 1954 (nr 279) i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

14 §.

Fordras ersättning jämlikt 4 eller 6 § lagen om undanförsel och förstöring, skall räkning å den fordrade ersättningen jämte de övriga handlingar, sökanden åberopar till stöd för sitt ersättningsanspråk, avlämnas till länsstyrelsen i det län, där egendomen fanns vid tidpunkten för det beslut varå ersättningsanspråket grundas.

Ersättningsfrågan prövas av allmän lokal värderingsnämnd med tillämpning av bestämmelserna i rekvisitionsförordningen.

15 §.

Ersättning jämlikt 4 eller 6 § lagen om undanförsel och förstöring skall, såvitt ersättningskyldighet ålagts kronan, gäldas av den länsstyrelse, som mottagit räkningen å ersättningen eller eljest förmedlat lokal värderingsnämnds handläggning av ärendet.

Fastställt ersättningsbelopp skall utanordnas så snart beslut som äger laga kraft gentemot den ersättningspliktige föreligger.

16 §.

Beträffande åtgärder för undanförsel och förstöring vid

- a) statens järnvägar och de enskilda järnvägarna;
- b) statens vattenfallsverks anläggningar och byggnader samt anläggningar och byggnader tillhörande vissa icke statliga kraftföretag;
- c) televerkets anläggningar och byggnader;
- d) luftfartsanläggning under luftfartsverkets förvaltning eller tillsyn, samt
- e) anläggningar och byggnader under vägverkets förvaltning eller tillsyn skola gälla de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t i särskild ordning meddelas.

Det åligger överbefälhavaren att besluta om de åtgärder för undanförsel

och förstöring, som skola vidtagas vid krigsmakten tillhöriga anläggningar och byggnader.

17 §.

Det ankommer på riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap att i samråd med berörda myndigheter utfärda erforderliga anvisningar beträffande kungörelsens tillämpning.

Denna kungörelse träder i kraft den _____ . Genom kungörelsen upphäves kungörelsen den 31 augusti 1949 (nr 515) om skyddsplacering av varuförråd m. m.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 november 1961.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet REGNER,
regeringsrådet JARNERUP,
justitieråden AF TROLLE,
BOMGREN.

Enligt lagrådet den 7 november 1961 tillhandakommet utdrag av protokoll över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 27 oktober 1961, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *lag om undanförsel och förstöring* samt *lag om upphävande av lagen den 14 oktober 1939 angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av revisionssekreteraren Åke Sundquist.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 10 november 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, lagrådets den 9 november 1961 avgivna utlåtande över de den 27 oktober 1961 till lagrådet remitterade förslagen till *lag om undanförsel och förstöring* och *lag om upphävande av lagen den 14 oktober 1939 (nr 726) angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser*.

Med förmälan att lagförslagen av lagrådet lämnats utan erinran hemställas fördraganden, att desamma — efter vissa redaktionella jämkningar i förslaget till lag om undanförsel och förstöring — måtte jämlikt § 87 regeeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställer förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Nils van der Hceg